

FAGUTVIKLING

Personer med demens kan ha stor glede av dyr på sykehjem

Sykehjemsansatte opplever at pasienter med demens blir rolige av å ha en hund eller katt rundt seg. Dyreholdet er stort sett organisert på dugnad.

Berit Johannessen

Førsteamanuensis

Institutt for helse- og sykepleievitenskap, Fakultet for helse- og idrettsvitenskap, Universitetet i Agder

Tove Valle

Sykepleier

Institutt for helse- og sykepleievitenskap, Universitetet i Agder

Demens

Dyreassistert aktivitet

Hund og katt

Livskvalitet

Sykepleien 2023;111(93681):e-93681

DOI: [10.4220/Sykepleiens.2023.93681](https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2023.93681)

Hovedbudskap

Denne artikkelen presenterer erfaringene sykepleiere og fagarbeidere har med dyreassisterte aktiviteter til personer med demens på institusjon. De ansatte opplever at kontakt med dyrene kan virke både beroligende og stimulere til aktivitet og mestring. At dyrene er rolige og veloppdratt, er viktig for å lykkes. God organisering av dyreholdet er også sentralt.

Denne artikkelen presenterer funn fra en masteroppgave om sykepleiere og fagarbeideres erfaringer med dyr på sykehjem. Rundt 40 000 eldre bor på sykehjem, og 84 prosent av disse har kognitiv svikt og demens (1). Ettersom det per i dag ikke finnes medikamentell behandling mot demens, så er økt livskvalitet et mål for demensomsorgen (2).

For personer med demens kan kontakt med dyr ha en positiv effekt på livskvaliteten (3,4). Forskning viser også at kontakt med dyr kan ha gunstig virkning på depresjon og aggressiv atferd (5). Pasientene blir dessuten mer verbale, sosiale og fysisk aktive i kontakt med dyr (6). En metaanalyse fra 2019 (7) konkluderte derimot med at ingen av studiene om hundeassistert terapi til mennesker med demens er godt nok utført til at man med sikkerhet kan si at de har effekt.

Ni av ti sykehjemsledere mente dyr er positivt

I 2010 ble ledere ved 182 norske sykehjem intervjuet om hvorvidt de hadde dyr og hvordan det påvirket miljøet, beboere og ansatte (8). Resultatene viste at 35 sykehjem hadde katt, 18 hadde fastboende hund, og 27 sykehjem hadde hund som besøksdyr. 12 sykehjem brukte hund, og 14 sykehjem brukte katt til terapeutisk virksomhet og ikke bare som miljøskaper.

Hele 90 prosent av sykehjemslederne rapporterte at både hund og katt har positive effekter både på beboere og personell (8). Denne studien er tolv år gammel, og det kan tenkes at resultatene ville vært annerledes i dag.

Feltet har nemlig vært gjennom stor utvikling de siste årene. Blant annet er det slik at stiftelsen Livsglede for eldre (LFE), som sertifiserer sykehjem til å bli livsgledesykehjem, har som et av kriteriene at det skal tilbys kontakt med dyr til beboerne som ønsker det. Per juni 2023 var det 131 livsgledesykehjem i Norge (9).

FIRBEINT SELSKAP: Terapikatten Lukas er høyt og lavt på Åmli pleie- og omsorgssenter og fremkaller smil hos sykepleier Tone Valle og beboer Olav Torgny Wik. [Her kan du se en NRK-reportasje om Lukas](#). Foto: Tone Valle

Vi intervjuet åtte helsearbeidere om dyr

Hensikten med vår studie har vært å få økt kunnskap om hvilke erfaringer sykepleiere og fagarbeidere har med dyr og personer med demens på institusjon. Vi ønsket å få innsikt i hvordan dyr påvirker miljøet og hva dyrene har å si for trivsel og livskvalitet.

Individuelle, semistrukturerte intervjuer ble gjennomført med åtte sykepleiere og fagarbeidere ved fire ulike livsgledesykehjem i Sør-Norge. Avdelingsledere bisto med å sende informasjonsskriv til de ansatte, og interesserte tok direkte kontakt med prosjektlederen og avtalte tidspunkt for intervju.

Lydopptakene fra intervjuene ble transkribert og analysert med inspirasjon fra Malteruds systematiske tekstkondensering (10). Studien er godkjent av Sikt – kunnskapssektorens tjenesteleverandør (referansenummer 930421) og fakultetets etiske komité ved Universitetet i Agder. Tabell 1 presenterer deltakerne i studien og hvilke dyr de har hatt på sin institusjon.

Tabell 1. Presentasjon av informanter og hvilke dyr de hadde på institusjonen

Informanter	Institusjon	Katt	Hund	Kaniner
1. Hjelpepleier med over 30 års erfaring fra eldreomsorgen og med videreutdanning innen demens. 13 års erfaring med dyr på institusjon	Bokollektiv for personer med demens	En fastboende	Ansatthund på besøk regelmessig	
2. Hjelpepleier med 20 års erfaring fra avdelingen. 13 års erfaring med dyr på institusjon			Ansatte tar med hund	
3. Hjelpepleier med 20 års erfaring fra avdelingen. 13 års erfaring med dyr på institusjon				
4. Helsefagarbeider med ti års erfaring fra institusjonen. Har hatt med egen hund regelmessig i tre år.	Sykehjemsavdeling for personer med demens	Besøkskatt av og til	Ansatthund på besøk regelmessig	
5. Helsefagarbeider med 25 års erfaring fra avdelingen.			Ansatte tar med hund	
6. Hjelpepleier med over 30 års erfaring, hvorav 20 år på denne avdelingen.	Bokollektiv for personer med demens	To fastboende	Ansatthund på besøk regelmessig	Kaniner bor fast i hagen
7. Hjelpepleier med 20 år på avdelingen. Har hatt med dyr i ni år.			Ansatte tar med hund	
8. Sykepleier med over 30 års erfaring, hvorav 20 år på dette sykehjemmet. Sykepleieren har hatt med egen hund i tre år	Sykehjem hvor 80–90 % har en demensdiagnose	Har hatt katt tidligere, men den var uegnet	Ansatthund på besøk regelmessig	
			Ansatte tar med hund	

Ansatte erfarer at kontakt med dyr både kan gi glede i øyeblikket og gode følelser som sitter i kroppen lenge. Beboere reagerer ofte med et stort smil, og de prater til dyret, lokker på det og strekker ut en hånd. Figur 1 viser de ansattes erfaringer med dyr på institusjon.

Figur 1. Ansattes erfaringer med dyr på sykehjem

Kontakt med dyr kan gi glede og gode følelser

Ansatte erfarer at kontakt med dyr kan gi glede og gode følelser.

- De eldre uttrykker glede over dyr verbalt og med kroppsspråk.
- Den gode følelsen er både i øyeblikket og varer utover dagen.
- De ansatte blir i godt humør og opplever økt arbeidsglede.
- Mange pårørende uttrykker glede over dyr på institusjon.

Kontakt med dyr kan være beroligende

Ansatte erfarer at kontakt med dyr kan være beroligende for de eldre.

- Dyr kan avlede oppmerksomhet fra vonde følelser.
- Både aktiv og passiv kontakt kan være beroligende.
- Dyr hjelper de ansatte med å beholde roen hos beboere og redusere bruken av medikamenter.

Dyr bidrar til aktivitet og mestring

Ansatte erfarer at dyr kan stimulere de eldre og bidra til aktivitet og mestring.

- Dyr stimulerer til aktivitet både fysisk, verbalt og sosialt.
- Dyr kan stimulerer sanser og hukommelse.
- Å gi omsorg til dyr kan bidra til mestringsfølelse.
- Dyrene kan gjøre det lettere å få utført pleie- og aktivitetsoppgaver.

Å inkludere dyr krever god ledelse og organisering

Ansatte erfarer at god organisering er viktig for å få et gunstig utbytte av dyr på institusjon.

- Dyrene må ha en egnet personlighet.
 - God dyrevelferd må ivaretas.
 - God kartlegging er viktig med tanke på allergier og hvem som liker hvilke dyr.
 - De ansatte opplever få negative konsekvenser dersom organiseringen er god.
-

Du ser gliset til alle sammen når katten kommer.

Sykehjemsansatt

En ansatt sier: «Dyr gir glede til pasientene. De ser hunden komme på avstand. Da klapper de den og vil ha den i fanget. Beboerne stråler når de ser denne hunden, som er rolig, glad og logrer med halen.»

En annen ansatt forteller: «Du ser gliset til alle sammen når katten kommer. Det var en dame som kom bærende på katten, og den hang opp ned like tålmodig. Dama smilte som en sol. Det var det første hun gjorde hver morgen hun sto opp: gå og finne katten og se hvordan den hadde det. Hun var et typisk eksempel på at det er bra med katt.»

Katten bidrar til en hyggelig morgenstund

Noen mener dyrene skjønner hvem som har det vanskelig, og at dyrene går til dem for å trøste. En ansatt sier: «Hun var ikke lett å lese ansiktet på, men da hunden hoppet opp i fanget hennes, så du at hun smilte. Da hadde hun det greit.»

En annen ansatt forteller om en beboer som har et spesielt bånd til katten: «Katten her har funnet en dame. Det er de to. Hver morgen klokka åtte går katten til døra hennes, mjauer og vil inn. Vi lukker opp døra, og inne fra rommet hører vi alltid 'å pus, kommer du nå?'. Dette skjer hver morgen. Så hopper katten opp i senga, og så har de en morgenstund, de to, før hun står opp.»

Hunder bidrar til å skape tillitsforhold mellom ansatte og pasienter. En sykepleier sier: «Jeg har opplevd at når det er utfordrende å skape et tillitsforhold, så kan hunden hjelpe meg.»

Det er veldig hjemmekoselig med katt her.

Sykehjemsansatt

De ansatte erfarer at å ha dyr gjør arbeidsdagen lettere og mer lystbetont. De opplever at dyrene gjør institusjonen mer hjemmekoselig. En ansatt sier: «Det er veldig hjemmekoselig med katt her. Det er så koselig å se på katten som ligger og sover i sofaen. Vi blir i så godt humør. Og det smitter jo over på beboerne.»

En annen sier dette om hunden som er på besøk: «Fantastisk hyggelig med hunden her. Det blir mindre institusjonspreg. Å ha en hund som tasser rundt, det gjør noe med alle.»

Dyrene kan roe ned beboerne

Ansatte erfarer at kontakt med dyr kan være beroligende. Man trenger ikke ord for å ha kontakt med dem. En sier: «De kan klappe, du bruker sansene, de kjenner den myke pelsen og varme, gode lyder fra katten. Det kan være veldig beroligende.»

Flere ansatte forteller hvordan både hunden og katten kan bidra til avledning når beboere er urolige. En sier: «Du kan bruke dyr til å avlede. Hvis noen er urolige, kan du ta katten på fanget deres, så får du avledet uro. Katten er en ressurs for avdelingen. Hvis ikke jeg har tid til å sette meg med beboeren som er urolig, kan katten ta over, og beboeren blir rolig.»

Vi ser at vi kan unngå å gi Sobril ved å bruke dyr istedenfor.

Sykehjemsansatt

Noen forteller at de kan unngå bruk av medikamenter, og en sier: «Vi ser at vi kan unngå å gi Sobril ved å bruke dyr istedenfor».

En av de ansatte forteller hvordan hunden på eget initiativ tok kontakt med og roet ned en beboer som slet med stress og tung pust.

De ansatte forteller videre at det ikke bare er direkte kontakt med dyr som kan gi glede, berolige eller stimulere, men at det også er positivt å ha et dyr å se på i oppholdsrommene.

En ansatt sier: «Det gir mye glede bare å se på katten. Også for dem som ikke er glad i katt og ikke vil ha den i fanget. Men de synes det er koselig å se på katten. Det er fredelig».

Dyrene blir et samtaletema

Ansatte erfarer at dyr motiverer til både fysisk, verbal og sosial kontakt. Når det er dyr til stede, reagerer beboerne med å snakke til dyrene, og de har noe å snakke med hverandre om. Dyrene kan fremkalle minner, og det gjør at beboerne kan snakke om dyr de har kjent tidligere i livet.

En sier: «Når hunden er der, er det helt topp. Den fremkaller minner, og det kommer i gang samtaler.»

En annen ansatt forteller at hun har erfart at dyrene stimulerer beboernes hukommelse og sier det slik: «Pasienten kjenner ikke igjen meg, men de kjenner igjen hunden.»

Beboerne tar ofte selv kontakt med dyrene. De kan både leke med dyrene og gi hunden kommandoer. En sier: «De gamle oppsøker hunden og er veldig opptatt av den. De vil klappe og snakke med den. De får trene bikkja, og det er mestring for dem når de sier dekk, sitt og så videre. De mestrer det, og de lyser opp».

Katter kan også stimulere til aktivitet. En ansatt forteller: «Hun hadde pinnen med hele turen og lekte med katten. Hun lo jo hele tiden og synes dette var morsomt.»

Sårstell gikk lettere med hunden til stede

Ting som kan være vanskelig å få gjort, går lettere dersom det er dyr til stede. En ansatt sier: «For eksempel sårstell eller å bytte plaster på ryggen til en kan være vanskelig, men når jeg tar med hunden inn på et rom, går det lett.»

En annen ansatt har opplevd å få god hjelp av hunden i møte med en beboer. Det er snakk om en mann som stadig er urolig og forsvinner ut.

«Når hunden ser denne pasienten på parkeringsplassen, begynner han å bjeffe. Da får vi hentet pasienten før han har kommet for langt, og vi kan bruke hunden som et lokkemiddel.»

De ansatte forteller videre at de kan bruke hunden eller katten aktivt for å avlede oppmerksomheten og motivere beboere. En sier: «Hunden har vært med når det er pasient som er deprimert og hatt problemer med å komme seg opp om morgenen. Da har hunden vært med på rommet. Han stikker opp en snute til vedkommende, og da har vedkommende sagt med lys stemme: 'Å, er det en hund her?'. Og så har personen stått opp av senga. Hver gang. Han hjelper og motiverer dem til å komme seg opp.»

God planlegging og organisering er viktig

Ansatte erfarer at god kartlegging, planlegging og organisering er viktig for å få et gunstig utbytte av dyr på institusjon. Før man går til anskaffelse av en katt eller en hund, kartlegges allergier hos beboere og ansatte. Allergier blant de eldre er ikke et stort problem, ifølge informantene. Hvis ansatte har allergier, gjøres det tilpasninger.

Ansatte forteller videre at de kartlegger beboernes interesser. Noen setter opp en aktivitetskalender. En ansatt forklarer: «Vi har en liste på veggen over hvilke dager hunden skal med på jobb. De andre avdelingene kan se at hunden er på jobb. De kan planlegge aktiviteter og sette dem i aktivitetskalenderen. Beboere som ønsker kontakt med hund, kan for eksempel gå tur.»

Dyrenes egenskaper og personlighet vurderes.

Dyrenes egenskaper og personlighet vurderes. Dyrene må være rolige, veloppdratt og glad i mennesker. En ansatt sier: «Hunden må være glad i mennesker, kosete og rolig».

Valper kan derimot være utfordrende. En ansatt sier: «Det som er negativt, er når valpen er med og eieren er på et rom i stell. Når den ligger i gangen og klynker, skaper det uro hos meg, og noen av beboerne blir bekymret. Den er leken, og det er ikke alle som liker det. Det er best med et dovent dyr.»

Noen må ha et hovedansvar

Ansatte som har med hund på jobb regelmessig, har hundebur stående på et rom. Der kan hunden hvile i løpet av dagen. De ansatte poengterer at det krever lite å ha en katt, både økonomisk og ressursmessig, men at en eller to personer må ha et hovedansvar. Noen har laget en prosedyre på hvordan man ivaretar katten.

Hvor lenge og hvor ofte man skal ha kontakt med dyr, er ifølge de ansatte personavhengig, og det avhenger av dagsformen. De mener også at dyrets personlighet og aktivitetsnivå må tas i betraktning. De fleste mener hunden bør være på besøk to–tre ganger i uken, mens noen synes den kan være der hver dag.

En sier: «Hvis hunden er aktiv, holder det med 15–20 minutter, men hvis den ligger og sover, og de bare ser på den eller den ligger i fanget, kan den være der lenge.»

Enkelte beboere kan bli litt for opptatt av dyret og få et eierforhold til det.

Når det gjelder fastboende katt på institusjon, reguleres kontakten naturlig. En sier: «Katten er veldig bedagelig og ligger mye på et rom. Da kan den være der hele tiden. De som ikke liker dyr, unngår kontakt, og de ansatte sier at det reguleres naturlig.»

Enkelte beboere kan bli litt for opptatt av dyret og få et eierforhold til det. En ansatt beskriver: «Det kan være negativt at beboeren har et eierforhold til katten. Det kan oppstå gnisninger med andre som vil klappe den. Litt sure miner, men ikke noe alvorlig».

Noen nevner at når hunden må luftes, og det ikke er beboere som er friske nok til å gå ut, må ansatte gå fra avdelingen. En ansatt sier: «Det eneste som er negativt, er pausene når hunden luftes. Det hadde vært bedre dersom pasientene kunne vært med. Kanskje eieren av hunden kunne se at det er ikke hver dag det passer å komme med hund.»

Dyrekontakten organiseres på dugnad

Lichtwarck og Myhre (11) beskriver en sammenheng mellom uro, aggresjon og negativ livskvalitet til personer med demens på sykehjem. Ifølge de ansatte i vår studie brukes dyr bevist for å unngå uro og aggressiv atferd, noe de erfarer at bidrar til økt livskvalitet. De ansatte er samstemte i at hund og katt bidrar til beboernes livskvalitet, noe som er i tråd med tidligere forskning (3, 4).

At dyr bidrar til økt arbeidsglede for ansatte, er også beskrevet i tidligere undersøkelser (8). Både hund og katt bidrar til at institusjonen får et mer hjemmekoselig preg, og de ansatte opplever at dyrene bidrar positivt både når urolige beboere trenger å roes ned og når passive beboere trenger stimuli og aktivitet.

Studien vår viser at det er flere fordeler med en fastboende katt eller en ansatthund. Dyr og mennesker blir godt kjent og trygge på hverandre. Dyrene er tilgjengelig hele døgnet, de eldre kan selv ta kontakt med dyrene når de ønsker det, og personer med demens kan ha kontakt med dyrene når formen tilsier det.

Selv om nasjonale føringer (12) oppfordrer til kontakt mellom dyr og beboere med demens på institusjon, organiseres kontakten i stor grad som en dugnad. Ansatte ildsjeler tar med seg egen hund på jobb, og de katteansvarlige følger opp og tar katten til dyrlege på fritiden. Belønningen de får, er å se glede hos beboere, pårørende og kolleger.

Dersom organiseringen er god, kan katt og hund på institusjon gi økt trivsel og livskvalitet for personer med demens. Det kan også gjøre de ansattes arbeidshverdag lettere og mer lystbetont. De ansatte fremhever at det bør være et voksent, rolig dyr som er glad i mennesker. Spesielt interessant i denne sammenhengen er kattens positive virkning, noe det bør forskes videre på.

Forfatterne oppgir ingen interessekonflikter.

FASTBOENDE: Katten Lukas har bodd fast på Åmli pleie- og omsorgssenter i Agder i et års tid. *Foto: Leif Dalen*

1. Strand BH, Volrath MEMT, Skirbekk VF. Demens. Oslo: Folkehelseinstituttet; 2021. Tilgjengelig fra: <https://www.fhi.no/he/folkehelserapporten/ikke-smittsomme/demens/?term=> (nedlastet 19.10.2023).

2. Steingrímsdóttir HS, Arntzen E. En oversikt over atferdsanalytisk bidrag som er knyttet til forbedring av livskvalitet hos personer med demens. Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse. 2019;46(2):111–27. Tilgjengelig fra: <https://nta.atferd.no/getFile.ashx?IdFile=1933> (nedlastet 19.10.2023).
3. Olsen C, Pedersen I, Bergland A, Enders-Slegers MJ, Patil G, Ihlebæk C. Effect of animal-assisted interventions on depression, agitation and quality of life in nursing home residents suffering from cognitive impairment or dementia: a cluster randomized controlled trial. Int J Geriatr Psychiatry. 2016;31(12):1312–21. DOI: 10.1002/gps.4436
4. Nordgren L, Engstrøm G. Animal assisted intervention in dementia: effects of quality of life. Clin Nurs Res. 2014;23(1):7–19. DOI: 10.1177/1054773813492546
5. Klimova B, Toman J, Kuca K. Effectiveness of the dog therapy for patients with dementia – a systematic review. BMC Psychiatry. 2019;19(1):276. DOI: 10.1186/s12888-019-2245-x
6. Bernabei V, Ronchi D, La Ferla T, Moretti F, Tonelli L, Ferrari, B, et al. Animal-assisted interventions for elderly patients affected by dementia or psychiatric disorders: a review. J Psychiatr Res. 2013;47(6):762–73. DOI: 10.1016/j.jpsychires.2012.12.014
7. Zafra-Tanaka JH, Pacheco-Barríos K, Tellez WA, Taype-Rondan A. Effects of dog-assisted therapy in adults with dementia: a systematic review and meta-analysis. BMC Psychiatry. 2019;19(1):41. DOI: 10.1186/s12888-018-2009-z
8. Myren IK, Kvaal K, Braastad BO. Hund og katt i sykehjem – et bidrag i miljøbehandling? Demens & Alderspsykiatri. 2011;15(2)24–6. Tilgjengelig fra: <https://www.aldringoghelse.no/wp-content/uploads/2020/08/demensalderspsykiatri-2-2011.pdf> (nedlastet 19.10.2023).
9. Livsglede for eldre. Livsgledehjem. Kristiansand: Livsglede for eldre; u.å. Tilgjengelig fra: <https://livsgledeforeldre.no/> (nedlastet 14.04.2023).
10. Malterud K. Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget; 2017.
11. Lichtwarck B, Myhre J. Dumme pasienter og troll til pleiere? Ny forståelse av aggresjon, overgrep og utelatt helsehjelp i institusjon. Bergen: Fagbokforlaget; 2022.
12. Meld. St. 15 (2017–2018). Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet; 2018. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-15-20172018/id2599850/sec3?q=livsglede#kap3-2-6> (nedlastet 19.10.2023).

